

KARDOS TIBOR

Boldog gyötrem

Csorba Győző: A lélek évszakai

*álljatok őrt mellettem!
Hajamba akadnak az izzó
felhők lombjai, meggyújt,
meggyújt, csontomig éget
kék paraszával az ég. (Capitolium)*

A versekből más alap-akkord is visszacsendülhetett volna. Azonban Csorba Győző válogatott verseinek kötete, *A lélek évszakai* (Válogatott versek, Magvető) bár tömörszerűen egyértelmű, de nem egyszerű feladvány és ez a pár sor igazabbnak tűnt életmagatartása jellemzésére, mint sok, egyenesen ilyen célból írt epigramma a kötetben, mint például az *Ars poetica*. Mert azt ismételni: „Fekete szavak szárnyán kél a nap...”, csak a középkori francia Hélinant halál-fogantatású költészetéig vihet el, vagy nem sokkal azon túlra. De Csorba Győzőt általában nem vonzza: kísérti és lázítja a megsemmisülés. A Fény felé forduló szemét igazabban láttatja, amikor úgy védi költői igazát, hogy „tündöklőbb a fény éles homályba zárva”, és még ez sem jelöli őt a valóhoz híven. Csorba Győző minduntalan elkomorul, de nem komor; nyomasztják az emlékek, belehatol a rémület, fojtogatja a minden test jövője, de azért kiáltani tudja a dolgok mérhetetlen szépségét. Ezért kellett gondolni a Marcus Aurelius-versre, a császárra, akiről egy másik magyar poéta azt mondta valamikor, hogy „déli verőben nézi a rémet”, s hogy „koszorúja / izzó szomorúság”. Ebben a helyi és költészettörténeti atmoszférában hívja segítségül a Dioszkurokat és a Császárt a valóság „izzó felhői” s a kék paraszú ég ellen. Ez a tűz, ez a láz, ez a boldog gyötrem végig annyi év költészetén:

*De én, ki az őt érzék lázát igyekszem szóba tenni folyton,
akinek nézni és beszélni a legfőbb evilági dolog. (Nyáréjszaka)*

Igy jelöli meg egyszerűen a hivatást. Ugyanakkor költői ihletének minéműségét is. Igen, az élet szépsége áll a középpontban. A tűnékenység csak drágábbá teszi, mert kiesik a kézből, a szemből s kétségbeesve kell utána kapni. Az élete delén álló költő mondja:

*Ó, szépség! Szép az elfutó világ, szép
a maradandó ég, legszebb az ember. (Nő a vonaton)*

Ezt a jelentékeny költőt olvasva ugyan kinek jut eszébe, „hogy az irodalmi decentralizáció lehetőségeinek egyik tiszteletré méltó, de ritka igazolója”? Ő; Sopianae–Pécs, kétezeréves centrum, bocsáss meg! Város, mely legalább ennyi ideje vagy város mint szeretett Acquincum-Budapestünk! Gyönyörű Dunántúl legszebb városa, ne haragudj meg érte! Persze, igaz, hogy a provincializmus a költőt is körül fogja, majdnem megfojtja, kétségbe ejti: átkozódik, sziszeg, protestál. De hiszen van országos méretű provincializmusunk is! Nem ez a lényeg, hanem hogy Csorba Győző személy szerint is több mint valami örvendes s ezért megbecsülendő jelenség. Ő a „lélek évszakainak”, a belső világnak senkivel össze nem téveszthető költője. Pécsen jó néhány évtizede van ismét szép, élő irodalmi élet, de persze az egy-ember magánya mégis nagyobb, mint nagyobb lélekszámú irodalmi életben és különösképpen olyan ember magánya nagyobb, mint Csorba Győző. Micsoda sikoltás ez: *Ne engedd soha a magányt szívedhez! / A dögvészek dögvésze ő. (Hozzát mindenkiért)*

Talán ezért tapad olyan közvetlenül a tájhoz, a városhoz, mint nagy természeti és emberi organizmusokhoz, a családhoz, mint adott meleg valósághoz s az élet apró, millió kaotikus és rendezett jeléhez s ez a hozzátapadás művészi kifejezésében ezért is oly erősen áttételes. Csorba Győző költészetéből emiatt ismerek rá könnyedén évtizedek távolából is a városra, ahol ifjúságomat töltöttem, majd pedig további éveket a költővel együtt, hogy aztán ismét egy hosszú évtized találkozásai szülessenek belőle a világirodalom útjain. Akkor is csodálkoztam szemtől-szemben vele Janus Pannoniusról vagy Petrarcáról beszélgetve, hogy a lélek titkos járatainak milyen barlang-kutatója ő, hogyan tudja tapinthatóvá tenni a csillogást, a borút, a szorongást, a vágat; mindent, ami megragadhatatlan.

Persze az élet korán érlelte férfivá. Akkor értettem meg igazán először az ő „egyete-meit”, amikor az *Ocsúdo évek* lírai önéletrajzát olvastam. Igen, a szegény „betűvető apa”, határán a rabszolgaságnak és a művészetnek, és a másként „betűvető fiú”, a kemény, fiát védő anya, a széles család, Pécs legszegényebb negyedei és mégis teljes atmoszférája: ez mindent megmagyaráz. Ez a legszebb magyar lírai önéletrajzi naplók egyike, s különösen minden olyan olvasójának, aki hasonlóan múltja „szorongó tájékaire gondol”, és akinek fülébe „komor zúgás nehéz felhője csap”. Életcsapások, pusztuló család, testi csapások, önmagukban is nagyon elegek lennének. De ha hozzájuk járul a kutató szem, mely mindig a dolgok értelmét keresi, s egybelát világot, embert, akkor bizony ebből nem kerekedhet valamiféle játszi költészet. A nyárelődi kertben ezért mondja maga elé:

*S ki jöttem nyugtatást találni itt a kertben
vezessen újra a vesztett örömhöz engem
formálnám lassan a magam képére őt is
rálátva életem riasztó zökkenőit* (Nyárelő)

A poétának olyan primér látomásai vannak a világörömről, melyekről úgy gondoljuk, hogy az ember egész évmilliók létét kíséri a kezdetektől, sőt az emberelőtti léttől is.

<i>Zöld és fény: – e két elem</i>	<i>s engedem magam.</i>
<i>árján ring a táj.</i>	<i>Zöld és fény! dagad, forog.</i>
<i>Nézem, érzem, bámulok</i>	<i>szólnék s nincs szavam.</i>

(Zöld és fény)

A következtetés jól robban ki, hogy ez már időtlen: ez maga a végtelen. Így jön létre nála is a véges-végtelen, a valóság. Aki kutató szemmel nézi ezt az élet-dokumentumot, be kell hogy vallja, meteorológiai költő: évszakok, viharok, hajnalok és alkonyatok, tűző napok költője; hogy geográfiai költő: a táj, a város és az utca poétája; hogy a szűk és abban is végtelen emberi világ, a család, a mindennap, az életkori örömek és bánatok, a születés, a gyönyör, a halál költője ő. Csorba Győző ily módon „terjeszti ki” a csodástól és a rendkívülitől elrugaskodva a költészet hatósugarát a leginkább elérhetőre, egyszerre és tagadhatatlanra.

Mikor rokonait keresi és rátalál egy nagy francia művészre, Rousseaura, az ő nevében mondja ki igazi ars poeticáját:

*Művészet kép komolytalan ha külön úgy külön dolog
Nem képeket csinállok nem is művészetet:
az egyenrangú létezőket egyenrangúakkal gazdagítom
felsőbb parancsra a teremtésnek segíték* (Rousseau a vámos)

Öntudatos költő, mert öntudatos ember. Költészetének etikai tartalma a tiszta ember-ség, igaz érzések, a társas lét elkötelezettsége. Megint csak egybe látja magát a világgal, amikor azt mondja: *Iránya lám van a madárcsapatnak / célja ki tudja / bár kanyar nélkül tűnnek el / az átlátszóból nőtt homályban* (Pysage)

Szóval a költő, aki így izzik: imádója az életnek. Minden szavával ezt ismétli. S ez a zord, kemény valós, nem-művészet művészet – mint mondtuk – nagyon is áttételes. Ebben rejlik legnagyobb érdeme. A test évszakairol beszél nagyobbára, mert illúziótlan, földi költő, mondanám, materialista költő. Mégis a lélek évszakaiat hirdeti. A „valami több”, a „valami szebb” tisztaszavú poétája.

Korántsem azt kívánom mondani, hogy nem marad el, nem hull ki idővel sok minden e válogatott versgyűjteményből, de éppen a lényege, nemesízű szesze lesz maradandó. Nem sok húrú költő, nem röpke, nem szédült, de komolyan szenvedélyes, súlyosan erőteljes. S az idill minél váratlanabb nála, annál fájdalmasan szebb, afféle szirti virág:

*De holtig integet néhány virágos ág
s beszórja végig a kopár vidéket
virág virág virág.*

(Virág, virág, virág)

Az idill egyszersmind világkép is, szimbólum is e kemény költőnél. Ki gondolná, hogy éppen ő mondja: *A világ: zsongás, a világ: virág* (Letört ág)

Igaz, hogy észrevesz e határtalan világ-boldogságban sebtében egy bimbójában letört virágot is. Azonban az is megpróbál kinyílni. S bár mint a poéta hirdeti „A felnőtt nem kíván gügyögni”, mégis éppen a későbbi köteteiben, az utolsó évtized költészetében, a *Séta és meditáció*, azután a *Lélek és ősz* gyűjteményében a dalszerű, megenyhült, rezignált öröm úgyszólván tökéletes verseit írja. De egy ötvenegynéhány éves férfi nem írhat „Őszikét”. S a tágabb haza, mely nagy megbecsüléssel fordul felé, azt az utolsó sort üzeni vissza, amivel ő zárja kötetét: Irjon az ünnepről többet és az ünnep előtti munkás napokról, hiszen *Az ünnep a szív legfőbb gazdagsága* (Téli ünnep)

FARKAS LÁSZLÓ

Az első szó jogán

Mezey Katalin: Amíg a buszra várunk
Bari Károly: Holtak arca fölé

Tíz éve ismerem, figyelem Mezey Katalin verseit. Korábban sok ellenkezéssel olvastam őket, sokalltam a hűvös fegyelmet, amellyel szigorú formába, geometriai rendbe fogta érzéseit, fennakadtam külsőségein, dermedt szépségein, pedáns szó-illesztésén.

Verseinek formai természete, nyelvi karaktere nem sokat változott közben, de – győzőtt a költő. Ellenkezéseim ellen is, az alkata szerinti, maga-választotta forma ellenében is: rendjéből, fegyelméből nem engedett, de felizzította, személyes sorsával és indulataival telítette, teremtő nyugtalansággal életre keltette verseit.

A zárt formákon, a szűkszavú, pontos stíluson belül többféle hang, versalkat található a kötetben. Az egyik fejezetet a szerelem, a vágyódás, az elhagyottság néhány soros, de elemi erejű dalai alkotják, mint a *Kövek a patakban*, a *Hidegebb lesz*, a *Töredék* s legfőképpen az *Esőkergető*, amely számomra a megmaradó versek között is a legemlékezetesebb: olyan egyszerű és természetes, mint egy tulipán:

*Nem szabad esni az esőnek,
eláztatná a szeretőmet.
Már jön értem az utakon,
valahol jön már motoron.*

*s ha ideér szélmartá arccal,
a mosolyával megvigasztal.
Néz s a szeme melegedik,
arcom belefeketedik.*

Más alkatú darabjai a kötetnek azok, amelyek finom rajzolatú metszetre emlékeztetnek; gonddal stilizált, ízléssel igazított, érzékletesen kidolgozott versek (*Katáng*, *Tópart hajnalban*, *Színes kép*, *Csontváry*). Kevesellnénk, ha csak a mesterség ismeretére, kézműves erőnyekre vallanának, de a tájak, tárgyak, emberek szépen rajzolt képcskéiben rezignáltság, fájdalom, vágyódás, rajongás bujkál, a költő érzelmi és tudati állásfoglalása. Az üvegszerű keménység és fényesség ezekre is jellemző, a költőalkat itt is fegyelmézi-feszélyezi a verset, de ez már a forma dermedtsége, alóla kifortyog, színesen, tüzesen, az érzelmek olvadt üvege.